

دانشگاه گیلان

پر ديس بين الملل

پایان نامه کارشناسی ارشد

بررسی موضوع تحریم در چارچوب فصل هفتم

منشور سازمان ملل متحد

از:

میرسعید حسینی

استاد راهنما:

دکتر رضا سیمبر

مهر ۱۳۹۲

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پرديس بين الملل

حقوق بين الملل

بررسی موضوع تحریم در چارچوب فصل هفتم

منشور سازمان ملل متحد

از:

میرسعید حسینی

استاد راهنما:

دکتر رضا سیمبر

استاد مشاور:

مهین سبحانی

مهرماه ۱۳۹۲

تقدیم بہ :

پدر و مادر عزیز و نزر کووارم

تقدیر و تشکر

درج این صفحه در پایان نامه ها مجالیست برای متعلمان در جهت قدردانی از دلسوزان عرصه تعلیم ؛ اینجانب نیز بر این اساس و بدین وسیله از کلیه اساتید محترم خود در مقطع کارشناسی ارشد رشته حقوق بین الملل دانشگاه گیلان و علی الخصوص جناب آقای دکتر رضا سیمبر استاد تمام در رشته روابط بین الملل و معاونت محترم اداری و مالی دانشگاه گیلان که راهنمایی پایان نامه حاضر را نیز عهده دار بودند و در این مسیر با رهنمودهای ارزنده خود ، نگارنده را در نگارش پژوهش حاضر ترغیب ، امیدوار و مصمم داشتند ، تقدیر و تشکر می نمایم . در ادامه از سرکار خانم مهین سبحانی دانشجوی ترم نهایی دکترای حقوق بین الملل و مدرس دانشگاه که در مقام مشاور پایان نامه ، همواره اینجانب را با یادآوری نکات کلیدی و در اختیار گذاشتن تجربیات خود در این عرصه یاری رسانده اند ، قدردانی نموده و در پایان نیز از جناب آقای جواد فامیل زوار جلالی کارشناس ارشد حقوق بین الملل و مدیریت محترم دفتر حقوقی دانشگاه گیلان که در آغاز راه این پژوهش مرا در امر یافتن منابع معتبر و همچنین در زمینه رعایت موارد شکلی پایان نامه راهنمایی نمودند ، سپاسگزاری میکنم .

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
فصل اول : کلیات تحقیق	
۶	مقدمه
۷	۱ - ۱ تبیین مسئله
۷	۱ - ۲ سئوالات تحقیق
۸	۱ - ۳ فرضیه تحقیق
۸	۱ - ۴ اهداف پژوهش
۸	۱ - ۵ دلایل انتخاب موضوع تحقیق
۹	۱ - ۶ روش تحقیق
۹	۱ - ۷ ضرورت تحقیق
۹	۱ - ۸ محدودیت های تحقیق
۹	۱ - ۹ پیشینه تحقیق
۱۲	۱ - ۱۰ محدوده مورد مطالعه
۱۲	۱ - ۱۱ مفاهیم کلیدی
۱۳	۱ - ۱۲ ساماندهی تحقیق
فصل دوم : پیشینه ای بر تحریم های بین المللی	
۱۵	مقدمه
۱۶	۲ - ۱ ترمینولوژی (اصطلاح شناسی) تحریم
۱۶	۲ - ۱ - ۱ تاریخچه و پیشینه کاربرد اصطلاح بایکوت (boycott)
۱۷	۲ - ۱ - ۲ معنای لغوی واژه تحریم
۱۷	۲ - ۱ - ۳ تعاریف تحریم
۱۸	۲ - ۱ - ۴ تعاریفی بر تحریم های اقتصادی
۱۹	۲ - ۲ پدیده تحریم با پیشینه محاصره
۲۳	۲ - ۳ تاریخچه تحریم های بین المللی شورای امنیت و قطعنامه های مربوطه
۲۳	۲ - ۴ بررسی موردی تحریم های اعمال شده در شورای امنیت
۲۴	۲ - ۴ - ۱ پرونده تحریم آفریقای جنوبی (۱۹۹۴ - ۱۹۷۷)
۲۶	۲ - ۴ - ۲ پرونده تحریم عراق (۲۰۰۳ - ۱۹۹۰)
۲۸	۲ - ۴ - ۳ پرونده تحریم یوگسلاوی (۲۰۰۱ - ۱۹۹۱)
۲۹	۲ - ۴ - ۴ پرونده تحریم هائیتی (۱۹۹۴ - ۱۹۹۳)

۳۰	۵-۴-۲ پرونده تحریم سودان (۱۹۹۶)
۳۲	۶-۴-۲ پرونده تحریم لیبی (۲۰۰۳-۱۹۹۲)
۳۳	۷-۴-۲ پرونده تحریم افغانستان (۱۹۹۹)
۳۴	نتیجه

فصل سوم : تحریم در اشکال سه گانه

۳۷	مقدمه
۳۸	۳-۱ اعمال تحریم در اشکال سه گانه
۳۸	۳-۱-۱ تحریم های ملی (تحریم های خصوصی)
۳۹	۳-۲-۲ تحریم های دولتی
۴۰	۳-۲-۲-۱ انواع تحریم های دولتی
۴۰	۳-۲-۲-۱-۱ تحریم های اولیه
۴۰	۳-۲-۲-۱-۲ تحریم ثانویه
۴۰	۳-۲-۲-۲ مصادیق تحریم های اقتصادی یکجانبه
۴۰	۳-۲-۲-۲-۱ تحریم کوبا
۴۱	۳-۲-۲-۲-۲ تحریم لیبی
۴۱	۳-۲-۲-۲-۳ تحریم علیه جمهوری اسلامی ایران
۴۲	۳-۲-۲-۳ تحریم های چند جانبه و مصادیق آن
۴۲	۳-۲-۲-۴ تحریم های دولتی و طرح نظریه های سه گانه
۴۲	۳-۲-۲-۴-۱ نظریه موافقان یا مکتب حاکمیت کشورها
۴۳	۳-۲-۲-۴-۲ نظریه بی طرفی
۴۴	۳-۲-۲-۴-۳ نظریه منع قانونی
۴۷	۳-۳-۱ تحریم های جمعی توسط سازمان ملل
۴۸	۳-۳-۲ منشور ملل متحد ، اساسنامه سازمان ملل
۵۱	۳-۳-۳ مفهوم تحریم های دسته جمعی
۵۱	۳-۳-۴ اختیارات و محدودیت های شورای امنیت در اعمال تحریم های بین المللی
۵۲	۳-۴-۱ حوزه اختیارات شورای امنیت در زمینه اعمال تحریم ها
۵۳	۳-۴-۲ محدودیت های شورای امنیت در اعمال تحریم های بین المللی
۵۳	۳-۴-۲-۱ اصول حقوق بین الملل عام و محدودیت های شورای امنیت
۵۴	۳-۴-۲-۱-۱ تحریم های اقتصادی بر اساس اصل انسانی
۵۴	۳-۴-۲-۱-۲ اصل ضرورت و تحریم های اقتصادی
۵۴	۳-۴-۲-۱-۳ تحریم های اقتصادی و رعایت اصل تناسب

۵۵	شورای امنیت و محدودیت های آن به موجب قواعد آمره بین المللی
۵۷	محدودیت های شورای امنیت بر اساس قواعد خاص منشور ملل متحد
۵۷	قید مؤثر بودن برای تحریم های اقتصادی
۵۷	هماهنگی در اعمال تحریم های اقتصادی
۵۸	محدودیت شورای امنیت بر اساس مواد منشور ملل متحد
۵۹	قواعد حقوق بشر و محدودیت های شورای امنیت
۶۱	محدودیت های شورای امنیت بر اساس قواعد حقوق بشردوستانه
۶۱	اصل ممنوعیت ایجاد قحطی و گرسنگی
۶۲	اصل تشخیص
۶۳	نتیجه

فصل چهارم : آثار تحریم بر حقوق بشر و حقوق بشردوستانه

۶۵	مقدمه
۶۶	۱-۴ تحریم های جامع و بررسی جنبه های آسیب پذیر حقوق بنیادین بشر
۶۶	۱-۱-۴ حق حیات
۶۷	۲-۱-۴ حق برخورداری از استاندارد های مناسب زندگی
۶۷	۳-۱-۴ حق برخورداری از سلامت و بهداشت
۶۸	۴-۱-۴ حق بر آموزش و پرورش
۶۹	۵-۱-۴ حق بر توسعه
۷۰	۲-۴ تحریم های جامع و بررسی آثار آن بر حقوق بشردوستانه بین المللی
۷۰	۳-۴ جایگاه موازین حقوق بشردوستانه بین المللی ناظر بر حمایت از غیر نظامیان در اعمال تحریم ها
۷۱	۱-۳-۴ موازین حقوق بشر دوستانه بین المللی ناظر بر حمایت از غیر نظامیان ، یک قاعده عام الشمول
۷۲	۲-۳-۴ الزام شورای امنیت به رعایت موازین حقوق بشر دوستانه بین المللی ناظر بر حمایت از غیر نظامیان
۷۳	۴-۴ تمهیدات شورای امنیت در ضمانت رعایت موازین حقوق بشردوستانه
۷۴	۵-۴ تحریم های جامع در پرتو ماده پنجاه منشور ملل متحد
۷۵	۶-۴ شکل گیری تحریم های هوشمند در نظام ملل متحد
۷۶	۷-۴ پیشینه ای بر تحریم های هوشمند
۷۷	۸-۴ تعاریفی برای اشکال جدید تحریم
۷۷	۹-۴ مفاهیمی بر تحریم های هوشمند
۷۸	۱۰-۴ بررسی آثار تحریم های هوشمند بر صلح
۷۹	۱-۱۰-۴ تحریم های هوشمند ناقض حقوق افراد مورد تحریم
۷۹	۱-۱۰-۴ نقض حق بر دادرسی عادلانه توسط تحریم های هوشمند
۸۰	۲-۱۰-۴ نقض حق جبران مؤثر توسط تحریم های هوشمند

۸۱	۴-۱۰-۱-۳ تحریم های هوشمند مسافرتی عاملی بر نقض حقوق بشر
۸۱	۴-۱۰-۱-۳-۱ نقض حق حیات به واسطه تحریم های مسافرتی
۸۱	۴-۱۰-۱-۳-۲ نقض حق آزادی مذهب به واسطه تحریم های مسافرتی
۸۲	۴-۱۰-۱-۴ تحریم های مالی عاملی بر نقض حقوق بشر
۸۲	۴-۱۰-۱-۴-۱ تحریم های مالی ناقض حق بر مالکیت
۸۲	۴-۱۰-۱-۴-۲ تحریم های مالی عاملی تأثیرگذار بر حریم خصوصی ، حیثیت و حقوق خانوادگی افراد
۸۳	۴-۱۰-۲ ناکارآمدی تحریم های هوشمند
۸۴	۴-۱۰-۲-۱ ماهیت ملایم ، دلیلی بر ناکارآمدی تحریم های هوشمند
۸۴	۴-۱۰-۲-۲ نارسایی های شکلی در اقدامات شورای امنیت دلیلی بر ناکارآمدی تحریم های هوشمند
۸۴	۴-۱۱ شورای امنیت و اعمال تغییرات در ساختار تحریم های هوشمند
۸۵	۴-۱۱-۱ نقش کمیته تحریم های شورای امنیت
۸۵	۴-۱۱-۲ تشکیل واحد مرکزی
۸۶	۴-۱۱-۳ تشکیل مجمع کارشناسان
۸۶	نتیجه

فصل پنجم : نتیجه گیری و ارزیابی فرضیه ها

۸۹	نتیجه گیری
	فهرست منابع
	منابع فارسی :
۹۵	کتب
۹۵	مقالات
۹۸	سخنرانی ها
۹۸	پایان نامه ها
۹۸	متون بین المللی
	منابع انگلیسی :
۹۹	کتاب (Book)
۹۹	مقالات (Articles)
۱۰۰	سالنامه ها (Yearbooks)
۱۰۰	قطعه نامه های مجمع عمومی (General Assembly Resolutions)
۱۰۱	قطعه نامه های شورای امنیت (Security Council Resolutions)
۱۰۳	منابع اینترنتی (Internet Repositories)

بررسی موضوع تحریم در چارچوب فصل هفتم منشور سازمان ملل متحد

میر سعید حسینی

پس از آنکه جامعه ملل در جلوگیری از بروز جنگ بین الملل دوم ناکام ماند، جامعه جهانی با پذیرفتن اصل ممنوعیتِ توسل به زور در روابط بین الملل و در راستای برقراری صلح و امنیت بین المللی این بار طرحی نو در انداخته و سازمان ملل متحد را تشکیل میدهند. اعضای این سازمان با تصویب منشور ملل متحد و بر اساس بند ۱ از ماده ۲۴ آن، مسئولیت حراست از صلح و امنیت بین المللی را به شورای امنیت واگذار نموده و بر طبق مواد ۳۹ و ۴۱ از فصل هفتم، شورا موظف می شود تا در صورت احراز هرگونه تهدید علیه صلح، نقض صلح و یا عمل تجاوز، بنابر تشخیص، اقداماتی را اتخاذ نماید که مستلزم بکارگیری قوای نظامی نباشد؛ این اقدامات که از آنها به عنوان "تحریم" های بین المللی شورای امنیت یاد می شود می توانند شامل متوقف ساختن تمام یا بخشی از روابط اقتصادی، ارتباطات و قطع روابط سیاسی باشند. این تحریم ها با هدف حفظ صلح و برقراری امنیت با دایه حمایت از حقوق بشر پس از پایان جنگ سرد، به طور گسترده ای از سوی این شورا بر علیه کشورهای مختلف اعمال شده است که شورای امنیت با عدم توجه به نقض برخی از قواعد حقوق بین الملل و همچنین حقوق بشر و حقوق بشردوستانه در قطعنامه های تحریمی خود، باعث تزلزل در جایگاه و مشروعیت حقوقی این اقدامات بوده است. تحقیق پیش رو با شیوه توصیفی تحلیلی و مبتنی بر منابع کتابخانه ای و اینترنتی، به بررسی سابقه تاریخی تحریم و تبلور آن در فصل هفتم منشور ملل متحد و همچنین به بررسی تحریم های اعمال شده در عرصه بین المللی و تقابل آنها با تعهدات حقوق بشری کشورها و در نهایت به عملکرد شورای امنیت در این زمینه پرداخته است. با تکیه بر این مستندات، در پاسخ به این سؤال که آیا اساساً تحریم های بین المللی موفق ارزیابی می شوند یا خیر، می توان گفت که این تحریم ها همواره و تحت هر شرایطی وسیله ای کارآمد نبوده است و در مقام قیاس با اقدامات مسلحانه، شاید گزینه ای با عوارض کمتر نیز محسوب نشوند.

واژگان کلیدی:

- ۱- منشور ملل متحد ۲- سازمان ملل متحد ۳- شورای امنیت ۴- صلح و امنیت بین المللی ۵- قطعنامه ۶- تحریم های بین المللی
- ۷- حقوق بشر ۸- حقوق بشردوستانه بین المللی ۹- تحریم های اقتصادی ۱۰- تحریم های هوشمند

Abstract

Analysis of Sanctions in the Context of Chapter VII of the UN Charter MIR SAEED HOSSEINI

After that the League of Nations failed to prevent the Second International War, the international community by accepting the principle of the prohibition of the use of force in international relations and in line with international peace and security, this time, it took a new plan and formed the United Nations. Members of this organization by approval of the UN Charter and in accordance with paragraph 1 of Article 24 , entrust the responsibility for safeguarding of international peace and security to the Security Council. In accordance with Articles 39 and 41 of Chapter VII , the Council is obliged that in case of ascertainment of any threat to the peace, breach of the peace or act of aggression, upon its detection would determine to take actions which are not involving the use of military force. These actions which are called the as the international "sanctions" by the Security Council may include stopping all or part of economic relations, means of communications and cut up diplomatic relations. These sanctions aimed at maintaining the peace and security and claiming the support of human rights after the end of the Cold War, have been widely applied by this Council against the different countries that Security Council due to the violation of some rules of international law as well as human rights and international humanitarian law in their sanction resolutions caused uncertainty of its status and legal legitimacy of these actions. The present research with descriptive-analytical approach based on library and Internet resources has been discussed examining the history of sanctions and its expression in Chapter VII of the UN Charter as well as study on sanctions imposed in the international arena and their confliction with human rights obligations of countries and finally performance of the Security Council in this field. Relying on these evidences, the answer to the question that whether international sanctions are mainly assessed successful or not, it can be said that these sanctions never and under no circumstances have been efficient means and compared with the armed actions may not be considered as an option with fewer side effects.

Key words :

United Naition Charter , United Naition , security council , International Peace and Security Resolution , international sanctions , human rights , International Humanitarian Law, Economic sanctions , Smart Sanctions .

مقدمه :

امروزه جهان متأثر از اوضاع و احوال اقتصادی ، سیاسی و اجتماعی می باشد و به سمتی سیر میکند که در آن ، یک کشور به طور مستقل و بدون ایجاد ارتباط با سایر کشورها ، ادامه حیات اقتصادی ، سیاسی و اجتماعی را برای خود بسیار دشوار خواهد یافت . این ارتباط متقابل و وابستگی های موجود در عرصه های مختلف به حدی چشمگیر می باشد که می توان گفت حیات بین المللی بدون آن در آستانه انحلال قرار خواهد گرفت . این وابستگی ها ، در نقطه ای به اوج خود می رسد و آن نقطه ، نیاز های اقتصادی متقابل ، میان کشورهاست و به تبع آن در میان اتباع آن کشور ها نیز این نیاز در سطح خود محسوس خواهد بود و با مذاقه در این گونه از وابستگی ها به روشنی می توان دریافت که اقتصاد به عنوان یک عنصر حیاتی و اساسی ، امروزه در زیست جامعه بین المللی نقشی بسیار مهم ایفاء می کند .

وقوع انقلاب صنعتی در قرن هجدهم ، نه تنها زمینه ساز پیشرفتهای فنی بسیاری شد ، بلکه با پی ریزی اصل تقسیم بین المللی کار ، وابستگی متقابل کشورها به یکدیگر را نیز ، تشدید نموده است . [زمانی ، ۱۳۹۰ ، ۱۱۶] این مقوله یک واقعیت انکار ناپذیر است زیرا در این عرصه ، هیچ کشوری را در جهان امروز نمی توان یافت که خود را بی نیاز از سایر کشورها قلمداد نموده و کلیه منابع اقتصادی اعم از سرمایه ، نیروی کار ، ابزار و ماشین آلات را یکجا در اختیار داشته و با تکیه بر آنها تمام نیازهای خود را مرتفع سازد .

اگرچه همه دولت ها از حاکمیت و استقلال برخوردار می باشند اما وابستگی اقتصادی آنها به یکدیگر باعث می شود که نتوانند برای مدت زمان طولانی ، مرزهای خویش را به روی یکدیگر ببندند . [پیشین]

با یک نگاه اجمالی به وضعیت کشورهای پیشرفته و کشورهایی که از کمترین حد توسعه یافتگی برخوردار می باشند ، چنین در خواهیم یافت که هر یک از این کشورها ، نسبت به یکدیگر ، از یک وابستگی غیر قابل انکار برخوردار می باشد و اگر عملاً نیز این رابطه بر قرار نباشد اما از لحاظ تجزیه و تحلیل تئوریک این گونه نیازمندی ها اثبات شده است . در عرصه اقتصادی ، این عدم خود کفایی کشورها - البته با شدت و ضعف متفاوت - همواره وجود داشته است . مثالی که در این راستا قابل طرح می باشد ، وابستگی کشوری همچون ژاپن - که خود یکی از توسعه یافته ترین کشورهای جهان تلقی می شود - به کشورهای در حال توسعه و یا کشورهای کمتر توسعه یافته می باشد ؛ از این رو که اگر کشورهای اخیر الذکر ، صادرات نفت خود را به ژاپن متوقف سازند پایه های نظام اقتصادی کشور ژاپن متزلزل خواهد شد . [ساعدی بناب ، ۱۳۷۹ ، ب]

با توجه به ذکر این مباحث و همچنین مطرح شدن مقوله نظم نوین جهانی و در پی آن ، پایان یافتن دوران انزوا طلبی کشورها در عصر معاصر ، خواسته یا نا خواسته ، نقش روابط اقتصادی در زندگی بشر و جامعه جهانی بیش از پیش جلوه گر شده و ضرورت ایجاد این گونه روابط عملاً به اثبات می رسد . در نظم قدیم و در طی دوران جنگ سرد میان دو بلوک شرق و غرب ، جنس و ماهیت ائتلاف در سیاست بین الملل ، چیزی میان سیاست و ایدئولوژی بود . اما امروزه ائتلاف میان کشورها در این عرصه ، حال و هوای اقتصادی به خود گرفته و غالباً حول محور تجارت ، سهم بازار ، تقسیم کار و عموماً روابط اقتصادی اروپا ، اِکو ، آلمه آن ، نَفْتا (اتحادیه تجارت آزاد آمریکای شمالی) و غیره می چرخد . به بیان دیگر در جهان کنونی مبنای ائتلاف در سیاست بین الملل " منطقه گرایی اقتصادی " می باشد . [پیشین]

در این میان شاید مهمترین دلیل بر این مدعا تشکیل یک سازمان جهانشمول در زمینه تجارت، یعنی "سازمان تجارت جهانی"^۱ باشد. سازمانی که با عضویت اکثر کشورهای جهان، نمایانگر اهمیت ابعاد اقتصادی و تجاری در روابط بین الملل می باشد. براساس همین درجه از اهمیت بوده است که ما شاهد استفاده های مکرر کشورهای قدرتمند اقتصادی دنیا از حربه اقتصادی، جهت اعمال فشار بر علیه کشورهایی که از اهداف سیاست خارجی آنها تبعیت نمی کنند، می باشیم. البته استفاده از این حربه اقتصادی در جهت پیشبرد اهداف سیاسی در تاریخ، سبقه ای بسیار طولانی دارد. اما این اقدامات اقتصادی که امروزه از آنها به تحریم های اقتصادی یاد میکنند، از سوی جامعه جهانی نیز به عنوان ابزاری برای اعمال فشار اقتصادی بر کشورهای ناقص حقوق بین الملل، در جهت تعدیل در سیاست ها و رفتارهایشان، در نظر گرفته شده است. بعد از جنگ بین الملل اول که جامعه جهانی با پیشنهاد "وودرو ویلسون" رئیس جمهور وقت ایالات متحده آمریکا و فرمان پاپ، در دهم ژانویه ۱۹۲۰ میلادی با اهدافی همچون بسط همکاری میان کشورها و تضمین صلح و امنیت بین المللی، سپردن تعهد در مورد دست نزدن به جنگ و استقرار حقوق بین الملل به عنوان مبنای اصلی تعامل دولت ها، درصدد تشکیل "جامعه ملل" بر می آید، برای اولین بار حربه تحریم اقتصادی را، در مواد شانزده و هفده "میثاق جامعه ملل" درج می کند. بند ۱ از ماده ۱۶ این میثاق چنین مقرر کرده بود: "هرگاه یکی از اعضای جامعه با وجود تعهدات ناشی از مواد ۱۲، ۱۳ و ۱۵، به جنگ توسل جوید، مثل این است که با تمام اعضای جامعه، وارد کارزار شده باشد. در این صورت اعضای جامعه باید اولاً روابط تجاری و اقتصادی خود را با آن کشور بی درنگ قطع کنند و ثانیاً از ایجاد هرگونه رابطه میان اتباع خود و اتباع کشوری که نقض عهده کرده است، جلوگیری به عمل آورند و ثالثاً تمام مراودات مالی و تجاری شخصی میان اتباع دولت خاطی و اتباع کشورهای دیگر را، اعم از اینکه عضو جامعه باشند یا نباشند، برهم زنند."

با این حال جامعه ملل به دلیل وجود نواقص متعدد در ساختار خود در جلوگیری از وقوع جنگ جهانی دوم و دفع تجاوز ایتالیا به ایتوپیا، تجاوز آلمان به اتریش، تجاوز ژاپن به چین و همچنین تجاوز شوروی به فنلاند ناکام ماند تا این مسئله زمینه ای برای انحلال جامعه ملل تلقی شود. در طول جنگ جهانی دوم، جامعه ملل عملاً به حالت تعلیق درآمده و با پایان یافتن این جنگ، در نوزدهم آوریل ۱۹۴۶ میلادی پس از حدود بیست و شش سال فعالیت انحلال خود را اعلام می کند. جامعه بین المللی بار دیگر متأثر از آثار گسترده جنگ، در صدد تأسیس سازمانی منسجم در جهت حفظ صلح و امنیت بین المللی و با هدف احقاق حقوق بشر بر آمده که در این راستا "سازمان ملل متحد" را تشکیل می دهد. با انعقاد "منشور ملل متحد" به عنوان اساسنامه سازمان، مسئولیت و شرح وظایف هر یک از ارکان پنجگانه آن مشخص، و شورای امنیت به عنوان رکن حافظ صلح و امنیت بین المللی معرفی می شود.

بر اساس منشور ملل متحد، برای شورای امنیت وظایف و اختیاراتی تعریف می شود که این وظایف شامل احراز تهدید علیه صلح و امنیت بین المللی و یا منطقه ای و اعمال مسئولیت سازمان ملل در مناطق استراتژیک جهان می باشد. اما در خصوص اختیارات شورای امنیت بر اساس فصل هفتم منشور، گزینه های متفاوتی در اختیار این شورا قرار میگیرد تا در صورت احراز هرگونه تهدید علیه صلح و امنیت بین المللی به اختیار خود از هریک از آنها استفاده نماید. (اقدامات غیر نظامی بر اساس ماده ۴۱ و اقدامات نظامی بر اساس ماده ۴۲). در این میان "اقداماتی که متضمن بکارگیری نیروی مسلح نباشد"^۲ یکی از این گزینه ها می باشد

1-World Trade Organization (WTO)

۲ - ماده ۴۱ منشور ملل متحد

که " متوقف ساختن تمام یا قسمتی از روابط اقتصادی ، ارتباطات و روابط سیاسی^۱ " یا به عبارت دیگر همان تحریم های همه جانبه ، حربه ایست که تنظیم کنندگان منشور ملل متحد آن را به عنوان ضمانت اجراهای بین المللی جهت تغییر رفتار دولت ناقض اصول حقوق بین الملل عمومی ، در اختیار شورای امنیت نهادند . اما در طول جنگ سرد ، شورای امنیت عملاً کارایی خود را در این زمینه از دست داده و تنها در دو مورد یعنی رودزیای جنوبی و آفریقای جنوبی قادر به اعمال تحریم می شود . با پایان یافتن جنگ سرد در اواخر دهه ۱۹۸۰ و اوایل دهه ۱۹۹۰ ، شورای امنیت که از آثار منفی حق وتوی اعضای دائمی ، تا حدی رها شده بود ، جان تازه ای می گیرد و با پررنگ شدن نقش این شورا در سیستم امنیت بین المللی ، در صورت احراز تهدید علیه صلح و امنیت جهانی ، بطور مکرر و در حوزه های وسیعتر ، از تحریم های همه جانبه استفاده می کند . اما در این برهه " افزایش تعداد تحریم های اعمال شده از سوی شورای امنیت این تصور را پدید می آورد که این ابزار اجرایی شورای امنیت ، در مقایسه با توسل به قوه قهریه ، به ویژه برای اعضای دائم شورای امنیت هزینه کمتری در بر دارد ، بنابراین چه بسا ممکن است که شورای امنیت در آینده بدون آنکه به مشکلی برخورد کند ، علیه دولت های دیگر نیز اعمال تحریم ها را برقرار سازد . " [خرازی ، ۱۳۷۳ ، ۲۱۹]

در صورتی که با گذشت زمان و افزایش موارد اعمال تحریم ، آثار و تبعات منفی فراوان آن بر افراد غیر نظامی کشورهای هدف ، بیش از پیش نمایان شده که این موضوع با نگرانی های جدی جامعه بین المللی همراه می شود . علت این نگرانی ها را می توان در " تحریم های جامع " شورای امنیت دانست که در موارد متعددی منجر به نقض قواعد حقوق بشر و حقوق بشردوستانه بین المللی شده بود زیرا از این قواعد همواره به عنوان " قواعد برتر " یا " قواعد امره حقوق بین الملل عام " یاد می شد . در این راستا تحریم های سال ۱۹۹۰ شورای امنیت بر علیه کشور عراق شاهد بر این مدعاست . اقدام شورای امنیت در اعمال تحریم های همه جانبه علیه عراق به دنبال حمله نظامی این دولت به کویت و اشغال آن صورت گرفته بود . آثار ناگوار و سوء این تحریم ها بر افراد غیرنظامی کشور عراق ، واکنش جامعه جهانی و افکار عمومی در سطح بین المللی را در پی داشت که در این میان ، واکنش سازمانهای غیر دولتی بسیار شدیدتر بود .

خانم پروفیسور " مری الن اکانل^۲ " در مقاله خود تحت عنوان « گفتمانی بر قانون تحریم » نمونه ای از این واکنش ها را چنین بیان می کند : " به طوری که تشکل های حقوق بشری ، شورای امنیت را به ارتکاب نسل کشی بر علیه مردم عراق محکوم کرده و در این راستا مدعی شده اند که شورای امنیت به عنوان یکی از ارکان سازمان ملل متحد ، مرتکب فجیع ترین جنایات علیه بشریت شده است . " [O'connell , 2002 , 63]

تحریم بر علیه عراق ، از جهت محتوا و گستردگی و همچنین از جنبه ضمانت های اجرایی ، منحصر به فرد بود ؛ به بیان دیگر در قضیه رودزیای جنوبی و آفریقای جنوبی و حتی در مقایسه با تحریم های وضع شده در دهه نود ، این قضیه فرق می کرد ؛ چون اولاً آن تحریم ها ، مواد خاصی از قبیل نفت ، تجهیزات نظامی و برخی کالاهای دیگر را شامل می شد و ثانیاً تحریم های مذکور بطور مؤثر قابل اجرا نبود . اما در مورد عراق ، تحریم ها شامل تمام مواد به جز دارو و مواد غذایی بود (آن هم در شرایط انسان دوستانه) که این تحریم ها از طریق دریا و هوا اعمال می شدند و نیروهای نظامی متحدین به طور دقیق بر اجرای تحریم ها نظارت داشته و با نیروی دریایی مؤثر خود ، به این تحریم ها ضمانت اجرا بخشیدند . [طباطبائی ، ۱۳۷۹ ، ۷۳]

۱ - ماده ۴۱ منشور ملل متحد

2 - Mary Ellen O'Connell , Professor of Law and Research Professor of International Dispute Resolution

این حوادث ناگوار در حالی رخ می دهد که نه تنها نقض قواعد امره حقوق بین الملل عام را در پی داشت بلکه به باور بسیاری از صاحب نظران ، از جمله " دنییل درزner^۱ " تحریم های اعمال شده علیه عراق از کارایی و تأثیر چندانی نیز برخوردار نبوده است . او در این باره می گوید " تحریم ها نتوانست عراق را وادار نماید تا از خواسته شورای امنیت پیروی کند . " [Drezner , 2003 , 107]

اما در برابر اقدامات شورای امنیت در مورد فجایع انسانی ناشی از سیزده سال تحریم اعمال شده بر علیه کشور عراق ، موضع گیریهها و اعتراضات سازمان های غیردولتی و به ویژه کمیته بین المللی صلیب سرخ^۲ در انجام عملیات کمک رسانی و در پی آن ، واکنش دبیر کل وقت سازمان ملل متحد و پافشاری وی در راستای رعایت قواعد مسلم حقوق بشردوستانه بین المللی به منظور حمایت از غیر نظامیان بی دفاع در کشورهای مورد تحریم ، موجب طرح مباحثی جدی در میان صاحب نظران بین المللی و سیاستگذاران ملل متحد در زمینه مشروعیت اقدامات شورای امنیت در رابطه با اعمال تحریم ها شد . مباحث مطروحه در این راستا حول دو محور بیان شدند . بحث اول پیرامون آثار سوء ناشی از اعمال تحریم های جامع شورای امنیت بر مردم کشور های هدف و نیز هم پیمانان تجاری و اقتصادی این کشورها و مبحث دوم به عدم کارایی و تأثیرگذاری مطلوب این نوع تحریم ها بر سران و سیاسیون کشورهای هدف اختصاص داده شده بود .

با بیان این مقدمه در تحقیق حاضر نیز ما به دنبال پاسخی برای این سؤال اصلی خواهیم بود که آیا اساساً تحریم های بین المللی شورای امنیت در چارچوب فصل هفتم منشور ملل متحد ، موفق ارزیابی می شوند یا خیر ؟

1 - Daniel W. Drezner , professor of International politics at The Fletcher School of Law and Diplomacy at Tufts University .

2 - International Committee of Red Cross

فصل اوّل :

كليات تحقيق

مقدمه

کلیات تحقیق به نوعی شناسنامه یک پژوهش محسوب می شود که با مطالعه آن ، می توان به چارچوب و ساختار کلی آن پژوهش پی برد . این پایان نامه نیز از این قاعده مستثنی نبوده و فصل اول آن به کلیات تحقیق اختصاص داده شده است که در این راستا ، ابتداً با تبیین مسئله جهت بیان زمینه تحقیق آغاز می شود و سپس سؤالات اصلی و سؤالات فرعی مطرح شده و همچنین فرضیه متصور برای سؤال اصلی نیز در این بخش مطرح می شود . اهداف پژوهش و دلایل انتخاب موضوع تحقیق از دیگر موارد این فصل میباشند . روش تحقیق که مبین نوع و نحوه پژوهش محقق می باشد در ادامه این فصل گنجانده شده است . ضرورت تحقیق که بیان گر مؤلفه هایست که چگونه این بحث برای پژوهشگر ، حائز اهمیت بوده و همچنین محدودیت های تحقیق که حاکی از تنگناهای پژوهشی محقق می باشد نیز ، در ادامه عنوان شده اند . پیشینه تحقیق و محدوده مورد مطالعه که هر کدام به ترتیب ، به بررسی ادبیات علمی که سابقاً در این زمینه صورت گرفته و بررسی چارچوب و محدوده زمانی ، مکانی و موضوعی یک پایان نامه ، می پردازند و از ارکان اصلی کلیات تحقیق نیز محسوب شده ، در این بخش مطرح می شوند . مفاهیم کلیدی مبین مفهوم مورد نظر پژوهشگر از برخی واژه های مطرح شده در متن تحقیق می باشد و همچنین ساماندهی تحقیق که از شاکله و نحوه فصل بندی پایان نامه سخن می گوید نیز در انتها قید شده اند .

۱-۱ تبیین مسئله :

در قرن بیستم مهمترین عاملی که جامعه بین المللی را با خطر و چالشی جدی مواجه ساخت ، همانا آغاز جنگ جهانی دوم بود که میلیون ها نفر از مردم بی دفاع را دچار رنج و مصیبت نمود . اما پیش از این واقعه ، یعنی در دوران بعد از جنگ جهانی اول ، جامعه جهانی اینگونه تصمیم می گیرد تا جهت رهایی از بلای خانمان سوز جنگ و آثار جانکاه آن و برای نیل به صلح و امنیت بین المللی " جامعه ملل " را تأسیس نماید . از آنجایی که در میثاق جامعه ملل ممنوعیتی مطلق برای جنگ پیش بینی نشده بود ، جامعه ملل در جلوگیری از بروز جنگ جهانی دوم ناموفق ماند . لذا جامعه جهانی در حرکتی نو ، این بار " سازمان ملل متحد " را بنا نهاد و با پذیرفتن اصل ممنوعیت توسل به زور در روابط بین الملل ، " حفظ صلح و امنیت بین المللی " را از اهداف اصلی سازمان ملل قرار داده که با تصویب منشور ملل متحد و بر اساس بند ۱ از ماده ۲۴ آن ، مسئولیت حراست از صلح و امنیت بین المللی به رکن امنیتی سازمان ملل یعنی " شورای امنیت " واگذار می شود . فصل هفتم منشور نیز در ماده ۳۹ ، شورای امنیت را موظف می نماید تا در صورت احراز هرگونه تهدید علیه صلح ، نقض صلح یا عمل تجاوز مبادرت به توصیه ها یا اقداماتی جهت اعاده صلح و امنیت بین المللی بر طبق مواد ۴۱ و ۴۲ منشور بنماید . طبق ماده ۴۱ منشور ، شورای امنیت می تواند برای اجرای تصمیمات خود جهت اعاده صلح و امنیت بین المللی مبادرت به اقداماتی نماید که مستلزم بکار گیری نیروهای مسلح نباشد و از دیگر اعضای ملل متحد نیز بخواهد که به این اقدامات مبادرت ورزند .

تحریم های بین المللی ، همان " اقداماتی " می باشند که در ماده ۴۱ عنوان شده و بر طبق این ماده ، می تواند شامل " متوقف ساختن تمام یا قسمتی از روابط اقتصادی و ارتباطات راه آهن ، دریایی ، هوایی ، پستی ، تلگرافی ، رادیویی ، و سایر وسائل ارتباطی و قطع روابط سیاسی " باشد .

اما با تمام این مفروضات در طول دوران جنگ سرد و به لحاظ عدم توانایی شورای امنیت در وضع تحریم های بین المللی ، چالش های حقوقی تحریم ها ، مکتوم مانده بود . با پایان یافتن جنگ سرد و استفاده گسترده شورای امنیت از تحریم های اقتصادی و همچنین عدم توجه این شورا نسبت به نقض حقوق بشر و حقوق بشردوستانه بین المللی در وضع تحریم های خود ، کارایی و مشروعیت حقوقی این تحریم ها با چالش جدی مواجه می شود . [زنگنه شهرکی ، ۱۳۹۲ ، ۱۱۴]

حال با توجه به اهداف عنوان شده از اعمال تحریم های بین المللی - که همانا حفظ یا اعاده صلح و امنیت بین المللی در صورت وجود هرگونه تهدید علیه صلح ، نقض صلح یا عمل تجاوز می باشد - در این پایان نامه نحوه عملکرد شورای امنیت در زمینه اعمال این دست از تحریم ها در چارچوب فصل هفتم منشور سازمان ملل متحد مورد بررسی قرار خواهد گرفت .

۱-۲ سؤالات تحقیق :

در تحقیق حاضر یک سؤال اصلی و دو سؤال فرعی مطرح شده است .

سؤال اصلی :

آیا اساساً تحریم های بین المللی شورای امنیت در چارچوب فصل هفتم منشور ملل متحد ، موفق ارزیابی می شوند یا خیر ؟

سؤالات فرعی :

- آیا تحریم های بین المللی شورای امنیت (به عنوان یکی از ارکان سازمان ملل متحد که همواره هدف اساسی خود را حفظ بشریت از آسیب های جامعه بین المللی عنوان نموده) منطبق با موازین و قواعد حقوق بشر و حقوق بشردوستانه بین المللی تلقی می شود ؟
- با توجه به پذیرفته شدن شورای امنیت به عنوان یک رکن قانونی ، جهت حفظ صلح و امنیت در عرصه بین المللی ، مشروعیت تحریم های یک جانبه دولت ها بر علیه یکدیگر که در مواقعی خود میتوانند ناقض صلح و امنیت بین المللی محسوب شوند ، از منظر حقوق بین الملل چگونه ارزیابی می شود ؟

۱-۳ فرضیه تحقیق :

ما برای سؤال اصلی پایان نامه یک فرضیه در نظر گرفته ایم و فرضیه اصلی ما بر اینست که : تحریم های شورای امنیت در مجموع نتوانسته اند موفق ظاهر شوند .

۱-۴ اهداف پژوهش :

در واقع هدف از این تحقیق شفاف سازی مباحثی است که در زمینه تحریم های بین المللی مطرح می باشند موضوعاتی که بیانگر اینست که در صورت احراز وجود هرگونه تهدید علیه صلح ، نقض صلح یا عمل تجاوز ، آیا حقیقتاً پدیده ای بنام تحریم می تواند حربه ای مناسب در جهت اعاده صلح و امنیت بین المللی تلقی شود و در تحریم های بین المللی واقعاً چه افرادی هدف این گونه مجازات ها می باشند . این گونه اقدامات همواره در طول تاریخ یکی از کاربردی ترین حربه هایی می باشند که از سوی کشورهای قدرتمند بر علیه اطراف درگیر خود اعمال شده است . حال باید دید که آیا این حربه با توجه به اهداف تعریف شده سازمان ملل - که در رأس آنها احقاق حقوق بشر می باشد - در چارچوب فصل هفتم منشور ملل متحد نیز قابل اعمال می باشند .

۱-۵ دلایل انتخاب موضوع تحقیق :

دلیل انتخاب موضوع تحریم ، به روز بودن این مقوله است ؛ مقوله ای که در دنیای امروز یکی از چالشی ترین مباحث مطرح در عرصه حقوق بین الملل می باشد . اعمال تحریم ها و آثار حقوقی آنها همواره از منظر حقوق دانان محل بحث و گفتگو بوده است . اگر حقیقتاً اصلی ترین هدف از برقراری صلح و امنیت بین المللی ، ایجاد زمینه ای برای اعاده حقوق بشر است ، در این صورت تحریم به عنوان پدیده ای که خود بدون شک یکی از مؤثرترین عوامل در نقض حقوق بشر بوده است (به اتکاء اسناد و گزارشات موجود) ، چگونه می تواند احیاء کننده صلح و امنیت بین المللی محسوب شود .

۱-۶ روش تحقیق :

تحقیق حاضر بر اساس منابع موجود در این زمینه به تحلیل مسائل و موضوعات مطرح می پردازد . از این رو ، روش تحقیق در این پایان نامه بصورت توصیفی ، تحلیلی و مبتنی بر منابع کتابخانه ای و اینترنتی می باشد و از آنجایی در این تحقیق ، عملکرد شورای امنیت در زمینه اعمال تحریم ها ، مورد بررسی قرار می گیرد ، در نتیجه از اسناد و قطعنامه های شورای امنیت سازمان ملل متحد، به دفعات استفاده شده است .

۱-۷ ضرورت تحقیق :

بدون شک یکی از مهمترین مؤلفه هایی که این موضوع را برای نگارنده حائز اهمیت جلوه داده ، موضوعیت تحریم در رابطه با کشور جمهوری اسلامی ایران بوده است .

۱-۸ محدودیت های تحقیق :

در بحث منابع مطالعات تحقیقی ، کتب همواره از جایگاه ویژه ای برخوردار می باشند . در زمینه تحریم های بین المللی شورای امنیت که از اقدامات بسیار مهم و سرنوشت ساز برای دولت های تحت تحریم و متحدان آنها قلمداد می شود و با توجه به هفت دهه سابقه برای شورای امنیت در تصدی این امر و همچنین از تاریخ صدور اولین قطعنامه تحریم در سال ۱۹۶۶ تا کنون ، در بخش کتب فارسی نگارش قابل اعتنایی از نظر کمیّت صورت نگرفته است و منابع موجود بسیار قلیل و در مواردی کمیاب می باشند و محققین در این زمینه غالباً به مقالات فارسی و منابع خارجی رجوع می کنند و این فقدان در حوزه مباحث مربوط به تحریم ، کاملاً مشهود است .

۱-۹ پیشینه تحقیق :

براساس بررسی ها و مطالعاتی که محقق این پایان نامه انجام داده است ، کتاب یا پایان نامه ای تحت عنوان " بررسی موضوع تحریم در چارچوب فصل هفتم منشور سازمان ملل متحد " به فارسی نگارش نشده است . البته در زمینه تحریم های بین المللی و ماهیت آنها و بررسی عملکرد شورای امنیت در راستای اعمال تحریم ها و همچنین آثار آن بر حقوق بشر ، مقالات بسیاری توسط نظریه پردازان ، حقوق دانان و همچنین محققین و اساتید دانشگاه ، به رشته تحریر در آمده است که در ادامه به نمونه ای چند از این آثار ، اشاره خواهیم نمود :

یکی از قدیمی ترین مقالاتی که در زمینه تحریم های اقتصادی نگارش شده است مقاله ای تحت عنوان " تحریم اقتصادی و حقوق بین الملل عمومی " به قلم آقای دکتر جمشید ممتاز می باشد که در مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران ، به چاپ رسیده است . ایشان در این مقاله ضمن بررسی دو نظریه مطرح در زمینه تنبیه و مجازات دولت های ناقض حقوق بین الملل (۱- اعمال تحریم براساس حق حاکمیت دولت ها ۲- حذف تحریم بر اساس اصل گسترش همکاری های بین المللی) ، چنین نتیجه گیری می نمایند که با در نظر گرفتن تحولات اخیر حقوق بین الملل که بر پایه ضرورت گسترش هرچه بیشتر همکاری های